

**PERNŠTEJNOVÉ
V EVROPSKÝCH DĚJINÁCH**
PERNŠTEJNSKÉ VÝZKUMY
NA PRAHU 21. STOLETÍ

Zámek Pardubice
24.–25. 3. 2022

PARDOBICKÝ KRAJ

UNIVERZITA
PARDUBICE
FAKULTA
FILOZOFICKÁ

Zámek
Pardubice

Východočeské
muzeum
v Pardubicích

I. SLAVNOSTNÍ ZAHÁJENÍ

čtvrtek 24. 3. 2022

9:00-9:30

Registrace účastníků

9:30-9:50

Slavnostní zahájení Ing. Roman Línek, MBA (Pardubický kraj), Mgr. Tomáš Libánek (Východočeské muzeum v Pardubicích), prof. PhDr. Petr Vorel, CSc. (Univerzita Pardubice) a doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D. (Univerzita Pardubice).

9:50-10:00

Pauza na kávu

I. PERNŠTEJNŠTÍ VLADAŘI A JEJICH KARIÉRY

10:00-11:50

Chair: Jiří Kubeš (Univerzita Pardubice)

10:00-10:20

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc. (Univerzita Pardubice)

Cesta Viléma z Pernštejna do Itálie roku 1452

10:20-10:40

prof. PhDr. Jaroslav Pánek, DrSc. (Historický ústav AV ČR)

Italská výprava Vratislava Pernštejna ve světle kosmografie

10:40-11:00

PhDr. Vítězslav Prchal, Ph.D. (Univerzita Pardubice)

Pernštejnové v militární kultuře 16. století

11:00-11:20

doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc. (Jihočeská univerzita)

Tištěná zpráva o vojenských zásluhách Jana z Pernštejna z roku 1597

11:20-11:50

Diskuse

12:00-13:30

Oběd

II. PERNŠTEJNSKÉ ŽENY

13:40-15:00

Chair: doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc. (Jihočeská univerzita)

13:40-14:00

PhDr. Marek Vařeka, Ph.D. (Masarykovo Muzeum v Hodoníně)

Marie Manrique de Lara mladší a Karel z Lichtenštejna, aneb tajná láska s finančními výhodami

14:00-14:20

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D. (Univerzita Pardubice)

Italské sňatky Františky z Pernštejna a Marty Polyxeny z Fürstenberka

14:20-14:40

Mgr. Zdeňka Horáčková (Univerzita Pardubice)

Polyxena z Pernštejna a kardinál Ditrichštejn v zápase o italské Piombino

14:40-15:00

Diskuse

15:00-15:10

Pauza na kávu

III. REPREZENTACE RODU: ZPROSTŘEDKOVATELÉ MÓDY, MECENÁŠI UMĚNÍ A SBĚRATELÉ

15:10-17:10

Chair: prof. PhDr. Jaroslav Pánek, DrSc. (Historický ústav AV ČR)

15:10-15:30

Mgr. Milena Hajná, Ph.D., M.A. (NPÚ České Budějovice)

„Oblékat se po španělsku.“ Pernštejnové a móda v 16. století

15:30-15:50

PhDr. Blanka Kubíková, Ph.D. (Národní galerie Praha)

Pernštejnské obrazové sbírky – oblast probádaná a známá?

15:50-16:10

Pauza na kávu

16:10-16:30

PhDr. Jaroslava Kašparová, Ph.D. (Národní muzeum)

Pernštejnské knižní sbírky a možnosti jejich virtuální rekonstrukce

16:30-16:50

Mgr. et Mgr. Václav Grubhoffer, Ph.D. (Jihočeská univerzita)

Italské knihy pernštejnského dědice. Sběrka jazykových italik Ferdinanda Augusta Leopolda z Lobkowicz (1655-1715)

16:50-17:10

Diskuse

IV. ZÁVĚREČNÉ SHRNTÍ

17:10-17:45

17:10-17:45

Kulatý stůl (prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.)

18:00

Večeře

V. EXKURZE

pátek 25. 3. 2022 | 10:00-11:30

10:00-11:30

Komentovaná prohlídka pardubického zámku (zámecká kaple, rytířské sály, nová numizmatická expozice)

Místo konání:
Východočeské muzeum v Pardubicích,
Zámek 2, 530 02 Pardubice I-Zámek

Kontakt:
doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D.,
prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

Ústav historických věd FF UPa
pavel.marek@upce.cz
+420 466 036 039

Pořadatelé
Ústav historických věd Fakulty filozofické
Univerzity Pardubice

Východočeské muzeum v Pardubicích
Pardubický kraj

500

LET RENESANCE
VE VÝCHODNÍCH
ČECHÁCH

2021

www.vilem500.cz

ANOTACE

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc. (Univerzita Pardubice)
Cesta Viléma z Pernštejna do Itálie roku 1452

Vilém z Pernštejna (1437-1521) patří mezi nejvýznamnější osobnosti jagellonské doby nejen z hlediska jeho role v soudobé politice, vojenství, ekonomice a konfesijním vývoji. Spolu s dalšími českými a moravskými šlechtici přijal kulturu italské renesance a stál tak u zrodu vývoje domácího renesančního umění, literatury ale i způsobu myšlení. S výrazným vlivem italské renesance se pan Vilém setkal ve zralém věku v 70. a 80. letech 15. století u dvora Matyáše Korvína, a to i prostřednictvím svého osobního přítele biskupa Jana Filipce, který znal italské prostředí osobně velmi dobře. Dosud však nebyla vzata v potaz skutečnost, že Vilém z Pernštejna se už jako dospívající chlapec účastnil několikaměsíční náročné cesty ze střední Evropy do Říma a zpět v průběhu první poloviny roku 1452. Byl součástí nevelké skupiny mladých českých a moravských šlechticů, kteří byli Fridrichu III. stavovským obcemi určeni jako doprovod královice Ladislava Pohrobka při Fridrichově korunovační jízdě roku 1452. Autor analyzuje prameny dokládající Vilémovu účast na této významné politicko-diplomatické a společensko-kulturní akci a její průběh, který musel mít na tehdy patnáctiletého Pernštejna zásadní formativní vliv.

prof. PhDr. Jaroslav Pánek, DrSc. (Historický ústav AV ČR)
Italská výprava Vratislava Pernštejna ve světle kosmografie

Výprava české šlechty, vedená v roce 1551 do severní Itálie Vratislavem z Pernštejna, měla silný dopad na urychlenou recepci kultury vrcholné a pozdní renesance v českých zemích. Itinerář této cesty bylo možné podrobně rekonstruovat na základě rožmberské účetní dokumentace a prozkoumány byly i některé další stránky tohoto hromadného cestovního podniku. Blíže však nebyly sledovány informační zdroje, z nichž organizátoři výpravy čerpali při přípravě cesty. Jedním z nich byla s vysokou pravděpodobností Cosmografia universalis resp. Cosmographie basilejského humanisty Sebastiana Münstera, která byla vydána roku 1550 a vzápětí se rozšířila do českých zemí. Referát se pokusí naznačit, z jakých „kosmografických“ informací mohli Vratislav z Pernštejna a jeho druhové čerpat.

PhDr. Vítězslav Prchal, Ph.D. (Univerzita Pardubice)
Pernštejnové v militární kultuře 16. století

Období 16. století je obdobím počátku transformace nejen evropského způsobu válčení jako takového, ale i shromažďování a udržování armád coby hlavního nástroje k vedení boje. Zatímco na počátku století převažoval systém tzv. zemských hotovostí, na konci téhož století se již začaly stále více prosazovat profesionální cvičené a organizované námezdní jednotky, jež se později staly základem stálé státní armády. Na pozadí takto načrtnutého obecnějšího vývoje evropské militární kultury budeme sledovat konkrétní zapojení a přímé či zprostředkované zkušenosti mužských příslušníků čtyř generací pernštejnského rodu s vojenstvím 16. století.

doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc. (Jihočeská univerzita)
Tištěná zpráva o vojenských zásluhách Jana z Pernštejna z roku 1597

Osobnost Jana z Pernštejna (1561–1597) patří mezi nesporně zajímavé, byť nepřiliš detailně prozkoumané příslušníky rodu Pernštejnů. Jedním z dosud neznámých pramenů je i tištěná zpráva z roku 1597, jejímž představení bude věnován nabízený příspěvek.

PhDr. Marek Vařeka, Ph.D. (Masarykovo Muzeum v Hodoníně)
Marie Manrique de Lara mladší a Karel z Lichtenštejna, aneb tajná láska s finančními výhodami

Zprávy o mileneckém poměru mezi krásnou vdovou Marií Manrique de Lara mladší a budoucím knížetem Karlem z Lichtenštejna přinesl na světlo světa historik Josef Janáček. Jejich vztah odehrávající se na přelomu století nám dal nahlédnout do dobové mentality. Přesto je zajímavé sledovat ještě jeho další aspekty. Jedním z nich je i jeho ekonomická stránka. Finanční transakce mezi oběma milenci nám ukazují spletitou situaci, v níž oba žili a z níž se snažili čerpat výhody pro sebe. Vztah Karla z Lichtenštejna a Marie Manrique navíc nebyl pouze platonickým vzplnutím. Šlo o dlouhodobou záležitost, která byla ukončena teprve Lichtenštejnovou smrtí.

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D. (Univerzita Pardubice)
Italské sňatky Františky z Pernštejna a Marty Polyxeny z Fürstenberka

Poslední generace pernštejnského rodu se vyznačovaly nebývalou loajalitou Habsburkům. Svou zásluhu na tom měl především nejvyšší kancléř Českého království Vratislav z Pernštejna, který se dokázal plně ztotožnit se zásadami habsburské centralizační politiky a službu rakouskému domu neváhal stavět nad partikulární zájmy české stavovské obce. Pernštejnovo sepětí s vládnoucí dynastií se projevilo i na jeho sňatku se španělskou šlechticnou Marií Manrique de Lara, dvorní dámou Marie Habsburské. Za pomoci svateb svých četných potomků pak Vratislav i jeho žena cílevědomě navazovali pokrevní pouta se šlechtou, která podobně jako Pernštejní vyznávala ideu jednotné dynastické politiky Habsburků. Obvykle šlo přitom o rody, jež náležely ke skutečným elitám evropské šlechty.

Dokladem jsou i italské sňatky Františky z Pernštejna a její neteře Marty Polyxeny z Fürstenberka, k nimž došlo v roce 1609. Přestože rodové zájmy tehdy hájily především příslušnice ženského pohlaví a jediný žijící mužský člen rodu byl ještě chlapec, v pozadí obou zmiňovaných svateb lze vytušit politické důvody. Zatímco, italští snoubenci Františky a Marty Polyxeny Andrea Matteo Acquaviva a Emanuele Gesualdo di Venosa od sňatku po právu očekávali posílení vlastního vlivu na obou hlavních habsburských dvorech, pernštejnské dámy byly vedle ekonomických pohnutek motivovány snahou demonstrovat své výjimečné místo mezi českou šlechtou i v rodové síti Habsburků. Neméně však měla z obou sňatkových aliancí profitovat vládnoucí dynastie, jejíž členové věřili, že tímto způsobem získají nové loajální spojení, a upevní svou moc nad nepřiliš klidnou oblastí Neapolského království.

Mgr. Zdeňka Horáčková (Univerzita Pardubice)
Polyxena z Pernštejna a kardinál Ditrichštejn v zápase o italské Piombino

V listopadu 1618 se do předního jihočeského královského města stáhla po ústupu z lomnického bojiště armáda císařského vrchního velitele Karla Bonaventury de Longueval hraběte Buquoye. Až do podzimu následujícího roku představovaly České Budějovice Buquoyovu hlavní válečnou základnu, z níž se nicméně průběžně vzdaloval při plnění nejrůznějších vojenských a diplomatických úkolů. Příspěvek se zabývá vztahy mezi vrchním habsburským komandantem a jeho vojáky na jedné straně a českobudějovickými měšťany na straně druhé. Císařská armáda sice zásadně zvýšila obranyschopnost strategicky důležitého města, o jehož ovládnutí mezi červnem 1618 a červnem 1619 usilovaly jednotky vzbouřených českých stavů, nicméně poměr Buquoyových mužů k místnímu obyvatelstvu nebyl ani zdaleka bezproblémový. Vedle obvyklých konfliktů provázajících soužití velkého množství ozbrojenců s civilisty nastaly pozoruhodné situace, kdy paradoxně právě přítomnost habsburských vojáků mohla usnadnit předání města do rukou rebelů. Samotný Karel Bonaventura Buquoy však opakovaně podpořil českobudějovickou městskou radu v momentech, kdy čelila zpochybňování své autority nejenom ze strany jiných představitelů armádních struktur, ale také dalších osob nepříslušejících k městské obci.

Mgr. Milena Hajná, Ph.D., M.A. (NPÚ České Budějovice)
„Oblékat se po španělsku.“ Pernštejnové a móda v 16. století

Portrétní galerie rodu Pernštejnů se v průběhu 16. století stala důkazem jejich mimořádného politického a rodinného vzestupu. Dnes slouží také jako významný pramen pro studium dějin každodenní kultury, zejména odívání. Šaty a oděvní doplňky byly v raném novověku jedním z nejdůležitějších vizuálních znaků společenského postavení šlechtice a symbolem jeho rodinného luxusu. Jít s módou a včas reagovat na nové módní trendy znamenalo držet si odpovídající společenský status. Mnozí příslušníci rodu Pernštejnů, muži i ženy, byli díky kontaktům k vládnoucí dynastií, zahraničním vazbám i osobnímu vkusu propagátory, ba dokonce i spoluvůdci nových módních trendů v českých zemích. To se nejvýrazněji projevilo ve druhé polovině 16. století, kdy ovládla evropský oděvní styl španělská móda.

PhDr. Blanka Kubíková, Ph.D. (Národní galerie Praha)
Pernštejnské obrazové sbírky – oblast probádaná a známá?

Pernštejnská obrazová sbírka tvoří velice důležitou a velmi kvalitní část lobkowiczských sbírek, kterým se dosud dostalo mezi šlechtickými uměleckými kolekcemi na našem území snad nejvýznamnější pozornosti. Počátky odborného zpracování se pojí se jménem proslulého historika umění Maxe Dvořáka. Na jeho práci navázali další renomovaní badatelé jako Jiří Kropáček, Eva Bukolská, Pavel Štěpánek a v dílčích otázkách také historici umění ze zahraničí, např. Kurt Löcher, Maria Kusche či Pablo Jiménez Díaz. Zájem o kolekci neupadá ani v posledních letech, kdy ve zkoumání sbírek pokračují jak kurátoři vlastníků, tak externí badatelé různých generací. Je tedy pernštejnská a lobkowiczská sbírka probádaná?

Stojí naše poznatky na pevných základech? Můžeme se na ně odkazovat bez pochyb, nebo hlubší průzkum kolekce odhaluje určité nejistoty, otevírá nové otázky a výzvy?

PhDr. Jaroslava Kašparová, Ph.D. (Národní muzeum)
Mernštejnské knižní sbírky a možnosti jejich virtuální rekonstrukce?

Příspěvek vychází z dřívějších badatelských výzkumů týkajících se pernštejnských knižních sbírek, tj. osobní španělské knižní kolekce Marie Manrique de Lara y Mendoza a jejího knižního odkazu klementinským jezuitům, shrnuje současný stav poznání a přináší přehled jednotlivých identifikovaných knižních exemplářů, tak, jak jej odráží dnešní existující knihovní fondy. Autorka se pokusí objasnit, za jakých podmínek a zda vůbec lze virtuálně rekonstruovat alespoň torzo této významné šlechtické rodové knihovny. Ta obsahuje vedle rukopisů a prvotisků především řadu velice cenných a obsahově zajímavých tisků 16. století, které by bylo možné zviditelnit v rámci celostátní databáze knih s vlastnickými proveniencemi "PROVENIO".

Mgr. et Mgr. Václav Grubhoffer, Ph.D. (Jihočeská univerzita)
Italské knihy pernštejnského dědice. Sbírka jazykových italik Ferdinanda Augusta Leopolda z Lobkowicz (1655–1715)

Roudnická pernštejnsko-lobkowiczská knižní sbírka začala být budována na počátku 17. století Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkowicz a jeho ženou Polyxenou z Pernštejna. Díky bibliofilským zájmům představitelů dalších pernštejnsko-lobkowiczských generací se z ní stala nejrozsáhlejší šlechtická knihovna u nás, jež dodnes patří k největším dochovaným knihovnám ve střední Evropě. Ve složení knižní sbírky se zpočátku projevovala výrazně románská orientace potomků Vratislava z Pernštejna – sběratelský zájem směřoval zejména ke španělské kultuře a jazyku, v druhé polovině 17. století pak ve vysoké míře k Itálii.

Příspěvek se bude zabývat bibliofilskými zájmy vnuka Polyxeny z Pernštejna Ferdinanda Augusta Leopolda (1655–1715), třetího knížete z Lobkowicz, jenž významně rozšířil rodovou knihovnu a založil i svou osobní bibliotéku. Předmětem zájmu budou jeho vlastní italsky psané knihy, jež si dal označit svým heraldickým exlibris v podobě velkého lobkowiczského znaku převýšeného knížecí korunou. Jeho součástí je i starobylý symbol Pernštejnů, štítek se zubří hlavou – italskou knihovnu knížete tak lze chápat jako nástroj rodové reprezentace a médium rodové paměti, v níž měli Pernštejnové pevné místo. Zcela jistě lze knižní sbírku italik nahlížet jako odraz kulturních a intelektuálních zálib jejího majitele.

Sbírka italik nesoucí exlibris knížete bude analyzována po obsahové a autorské stránce a konfrontována s poznatky, které má soudobá historiografie o jeho životě – nabízí se zejména přihlídnutí k hned dvojí italské kavalírské cestě Ferdinanda Augusta. Získané poznání by mohlo zároveň obohatit obraz, který máme o recepci literatury italského Seicenta v prostředí aristokracie žijící v českých zemích. V tomto směru se nabízí srovnání s knižní kolekcí jazykových italik kněžny Marie Ernestiny z Eggenbergu (1649–1719), rozené z Schwarzenbergu, jež byla současnicí a později i příbuznou lobkowiczského knížete.